

Grafomotoriku ovlivňuje celkový vývoj dítěte

Martina Simonidesová a Marta Veselá se věnují nápravám grafomotorických obtíží už řadu let. Shodují se na tom, že grafomotorické pracovní listy, které nabízíme předškolákům, by někdy mohly ještě chvíli počkat. U psaní a kreslení jde totiž o víc než o napodobování drobných tvarů.

Které schopnosti a dovednosti potřebujeme pro budoucí psaní? „Psaní je velmi komplexní činnost,“ vysvětluje Martina Simonidesová. „Dítě se naučí bez obtíží běžným způsobem psát, pokud má rozvinutou hrubou a jemnou motoriku. Dítě by mělo být schopno pohybovat současně ramenem, loktem, zápěstím a prsty. Mělo by mít správný špetkový úchop, který je neefektivnější z hlediska pohybu prstů. K otázce motoriky také patří schopnost rovně sedět, neopírat se o stůl, nepolehávat po stole. K sezení patří také otázka vhodného sedacího nábytku, jímž je podle mého názoru rostoucí židle, která je pevná a umožňuje upravit vhodně výšku sedáku k výšce stolu.“ Které další funkce ovlivňují to, jak dítě píše? „Rozvinuté zrakové a sluchové vnímání, koncentrace pozornosti a takzvaná práceschopnost. Celkově může schopnost učit se psát ovlivnit také lateralita. Pokud má dítě nevyhraněnou lateralitu ruky, je zapotřebí se rozhodnout, kterou rukou bude dítě ve škole psát, a také se zaměřit na rozvoj všech grafomotorických schopností a dovedností.“

Podle Martiny Simonidesové z kresby dítěte poznáme, jak vyzrálé jsou jeho grafomotorické dovednosti. „Kresba je bohatá na detaily, v kresbách se může objevit čtvrtá dimenze – čas. Postavu člověka dítě kreslí s trupem a všemi jejími částmi. Uzavřený trup je napojený na hlavu. Na rukách je pět prstů, na nohách boty. Postava má všechny obličejové části. Asi 60 % dětí kreslí

Pro správné sezení dítěte během psaní je velice důležité, aby obě chodidla byla během sezení celou plochou opřena o podlahu.

končetiny již dvojdimenzionálně. Postava má správné poměry jednotlivých částí.

Dítě umí znázornit geometrické tvary a některá velká tiskací písmena a čísla. Dítě by mělo být schopné změnit směr vedení linie a linii nepřerušovat. Znamená to, že je schopné kreslit např. čtverec, trojúhelník jedním tahem. Mělo by také zvládnout spojování oblouků, smyček.

Smyčky jsou náročné na prostorovou orientaci a také na tzv. vizuomotorickou koordinaci. Je to koordinace neboli souhra mezi okem a rukou. Je to schopnost vést linii čáry v určitém prostoru. Oko předává informaci ruce, kudy vede čára. Bez dostatečně rozvinuté vizuomotorické koordinace může mít dítě obtíže s vyvozováním tvarů jednotlivých písmen.“

Grafomotorika je tedy velmi komplexní záležitost. Co ji ovlivňuje aformuje? „Grafo-

motoriku ovlivňuje celkový psychomotorický vývoj dítěte,“ vysvětluje Marta Veselá. „U dětí, které mají již od narození obtíže v oblasti motorické, jejich vývoj je nerovnoměrný nebo opožděný, je potřeba sledovat vývoj grafického projevu. Pedagogové i rodiče by měli hlídat správné uchopování psacího náčiní. Špetkový úchop vypadá tak, že palec a ukazováček jsou přesně naproti sobě, prostředníček podpírá tužku zespodu a dlaň zůstává otevřená. Tak to vypadá v ideálním případě. V praxi se ale setkáváme s různými a někdy jen velmi obtížně popsitelnými úchopy. Děti správný, respektive efektivní úchop pro svoje počínání hledají. Někdo k němu dojde spontánně sám, ale mnoho dětí potřebuje pomoci. Někdy nestačí ani intervence zkušeného a znalého pedagoga a je zapotřebí se touto oblastí zabývat cíleně a intenzivně. Pedagog by měl poznat, v jakém vývojovém stadiu se dítě nachází, a podle toho dítě podněcovat. Děti často v předškolních zařízeních vyplňují grafomotorické pracovní listy. Vyplňuje je i dítě, které má minimální zkušenosti s grafickým projevem, neumí stříhat a zavázat si tkaničku. Jsme u toho, co je důležité. Ještě před tím, než dítě posadíme s tužkou v ruce k pracovnímu stolu, rozvíjíme u něj jemnou i hrubou motoriku, koordinaci pohybů, rytmus,“ zdůrazňuje.

Co si představit pod slovem grafomotorika

! Na to jsem se ptala Marty Veselá. „Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jsou vykonávány při kreslení, při psaní. Je velmi komplexní, patří sem motorika hrubá a jemná, zrakové a sluchové vnímání, vizuomotorická koordinace, koncentrace pozornosti, laterální a práceschopnost. Pokud je některá z těchto funkcí nedostatečně rozvinutá, projeví se to ve vývoji grafického projevu. Nejdůležitější je poznat to, že dítě má problém a pokusit se hledat cestu, jak mu pomoci. Argumenty rodičů, že „náš syn je po tatínkovi technický typ“, se dají snadno vyvrátit. I tento chlapec bude jednou ve škole sedět s tužkou v ruce dvě až tři hodiny denně. Bez zkušenosti se mu elementární vzdělávání může zkomplikovat.“

Jasně tedy je, že nejde o jednoduchou záležitost. Jaké jsou podmínky úspěšného rozvíjení grafomotoriky? „Podmínky pro úspěšný rozvoj grafomotoriky jsou tvořeny vrozenými dispozicemi a také celkovým rozvojem schopností a dovedností v prvních pěti letech života. Záleží také na množství a kvalitě podnětů,“ míní Marta Veselá. „V předškolním období je zapotřebí zaměřit se na činnosti, které rozvíjejí jemnou motoriku, kreativitu, schopnost soustředit se na

práci. Jsou to činnosti jako malování štětcem, pastelou, křídou. Důležitou činností, podle které poznáme úroveň rozvoje jemné motoriky, je stříhání nůžkami. Děti v tomto období rády modelují. Je vhodné naučit je vytvářet hada, placku a kuličku. Děti mohou pracovat s papírem, mačkat ho, trhat, vytrhávat, skládat, lepit. Skvělou technikou pro práci s papírem je japonské origami. Další oblasti, kde se projeví úroveň jemné motoriky a kde ji současně dítě může rozvíjet, jsou činnosti spojené s oblékáním, zapínáním knoflíků, zipů, druků, pásky a také zavazování tkaniček.“ Právě zavazování tkaniček podle některých patří na „smetišť dějin“, protože tkaničky prý nahradily suché zipy. Zdá se ale, že i takováto sebeobslužná dovednost může sloužit jako součást grafomotorického tréninku.

Jaké jsou pedagogické a psychologické aspekty grafomotoriky? „Z psychologického hlediska je grafomotorika komplexní činnost závislá na celkovém psychomotorickém vývoji,“ uvádí Marta Veselá. „Je zapotřebí, aby předškolní dítě bylo na takové vývojové úrovni, která umožňuje, aby dítě bez obtíží zvládlo obvyklým způsobem naučit se psát. Pedagogický aspekt řeší možnosti a způsoby jak dosáhnout cíle, to znamená naučit se psát s přihlédnutím ke kvalitě formy (jak dítě píše) a obsahu (co dítě píše). Pokud se na cestě k cíli objeví nějaké obtíže, psychologie i pedagogika hledají způsoby, jak dítěti pomoci. Existuje celá řada reedukačních programů grafomotorických obtíží, které jsou přizpůsobeny nejrůznějším formám obtíží u dětí. Psychologické i pedagogické přístupy se vzájemně prolínají.“

V září půjdu do školy

Během jara v mnoha mateřských školách vrcholí předškolní příprava budoucích školáků. Pro mnohé rodiče znamená příprava především nákup nejrozličnějších pomůcek, jimiž jsou speciální držáky na tužky, trojhranné tužky a pera, speciálně tvarovaná pera... Jsou pomůcky opravdu tak důležité? A jaké je jejich místo v rozvíjení grafomotoriky? „Tyto grafomotorické pomůcky mají v rozvoji grafomotoriky své důležité místo,“ říká Martina Simonidesová. „Je ale zapotřebí také dodat, že je nutné vědět, kdy a jak které použít. Násadky se používají pro vyvození a upevnění špetkového úchopu. Trojhranné tužky a pera podporují správné držení. Teď zdůrazním, že je to podpora, nikoli záchrana. Pokud má dítě upevněný špatný úchop, tak mu trojhranné pomůcky pravděpodobně nepomůžou. Je to ten případ, kdy mi rodiče říkají, že dítě stále na špatný úchop upozorňují, ale žádná změna nepřichází. Někdy se mi také stává, že paní učitelky v dobré snaze dětem pomoci dají všem trojhranné násadky na tužky. Všechny děti je ale nepotřebují. Zde je nutný individuální přístup.“ Dodává, že u školáků se špatným úchopem často řeší změnu pera nebo rolleru. „Dočasně vybíráme pero či roller, který nabízí výraznou úchopovou oblast a dítě je schopné snadno kontrolovat úchop. Tyto psací potřeby jsou ale obvykle

Které činnosti rozvíjejí jemnou motoriku?

Rukodělné činnosti: navlékání korálků, knoflíků, těstovin, plodů, přišívání knoflíků, prošívání látky, modelování pomocí plastelíny, hlíny, těsta – hmota se mačká, uždibuje, slepuje, válí, malování prstovými barvami, temperovými a vodovými barvami, obtiskování razítek, vlastní výroba tiskátek, mačkání papíru, stříhání a vytrhávání z papíru, lepení a skládání z papíru.

Úkony spojené se sebeobsluhou: zapínání knoflíků, zipů, přezky, navlékání ponožek, oblékání sebe sama nebo panenky.

Stavebnice, společenské hry: práce s různorodými stavebnicemi – je vhodné se vzrůstající koordinací pohybů vyhledávat stavebnice s menšími dílky, skládání kostek, skládání mozaik a společenské hry.

Pomoc při každodenních činnostech: hnětení těsta, vykrajování, míchání, krájení zeleniny, přesypávání, mletí koření, věšení prádla, zamykání, odemykání, rozsvícení světel, listování v knize po jednotlivých listech, motání klubíček vlny, šroubování – uzavěry lahví, práce s nářadím.